

УДК 316.75: 124.4

ТЕОКРАТИЗМ ЯК СВІТОГЛЯД, ІДЕОЛОГІЯ ТА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО БУТТЯ

ГАЛИНА ДИЧКОВСЬКА,*кандидат філософських наук, доцент**Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ***ІГОР ТКАЧ,***магістр філософії (релігієзнавство), викладач Івано-Франківської Теологічної академії УГКЦ**Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

У статті розглянуто феномен формування світогляду теократії-деспотії та теократії-Софії. Показано маніпулятивні та владно-домінантні тенденції теократії. Розкрито механізми формування суспільного світогляду на основі теократичних пріоритетів.

Ключові слова: теократія, деспотія, теократія-Софія, влада, домінування, мудрість, Бог, світогляд, суспільство.

Постановка проблеми й аналіз останніх публікацій. Теократія - суттєва складова суспільно-політичної реальності. Вона визначає не лише суто політичні проблеми, а є найважливішим елементом індивідуального та суспільного світогляду, має визначальний вплив на формування взаємовідносин у суспільстві, суттєво позначається при творенні екзистенційних запитів людини.

Зі зниженням ролі релігії й церкви в суспільному житті інтерес до теократії також, відповідно, зменшився. Сьогодні ми переживаємо ренесанс релігійної свідомості, і дослідження проблем теократизму знову актуалізується.

Огляд Інтернет-ресурсу вказує на те, що аналіз теократії має кілька ключових тенденцій. У польській і німецькій традиції вона в більшості розглядається доволі спрощено - як виконання світською владою релігійних приписів [16; 17]. Водночас англійський і російський інтелектуальний простір показує намагання диференціювати власне теократію і клірикократію або еклезіократію [1; 9; 10; 14; 15; 18]. Тобто влада Бога розуміється більш містично й глибинно, ніж звичайне релігійне чи громадське правління. Можна сказати, що вказаною темою цікавилися релігійні діячі та філософи [1, 8], а також вона опосередкована й частково розглядається в політологічній та психоаналітичній площині [7, 12]. Прикро, але серед українських авторів ми не знайшли значного зацікавлення проблемами теократії. Хоча можна сказати, що в нашій філософській традиції ця тема історично присутня. Мається на увазі спадщина Григорія Сковороди, який, хоч і не вживав терміна "теократія", але в поняттях двох натур приходиться до розуміння складності та неоднозначності релігійно-біблійного впливу на суспільство [8].

Важливість дослідження теократії - у її архетипіч-

но-світоглядних виявах. Будь-яке суспільство переживає як безпосередні впливи церковно-релігійних інститутів, так і підсвідомі тенденції, занурені в соціально-історичні пережиття.

У нашій роботі **ставимо за мету** дослідити теократизм не тільки і не стільки як політичне явище, скільки як феномен світогляду, як систему ціннісних установок і вияв архетипічних прагнень, що детермінують людську й суспільну поведінку.

Виклад основного матеріалу. Тео-кратія (*Teokrateia*) у буквальному перекладі означає "влада Бога". Уважається, що вперше цей термін ужив Йосип Флавій у роботі "Проти Апіона" (94 р. н. е.) [7, 10]. Водночас не можна сказати, що теократія почала формуватися тільки від часу нашої ери. Швидше навпаки, давні політичні системи майже завжди були теократичними, хоча через слабку саморефлексію ще не позиціонували себе такими.

Водночас є суттєві труднощі в розкритті поняття "теократія". З одного боку, воно мало б означати безпосередню владу Бога, з іншого - часто розуміється як влада релігійних діячів [7, 9, 10]. Фактично можна спостерігати кілька варіантів підміни понять, де Тео-кратія заміняється на клірико-кратію, на владу громади, на монархію, на сакралізовану ієрархію тощо. Щоб з'ясувати сутність проблеми необхідно звернутися до поняття Бог (Тео).

Первинно мається на увазі, що теократія - безпосередня влада Бога, але розуміння самого поняття Бога має надзвичайно широкий спектр. У силу того, що в цьому випадку задіяні насамперед "владні функції" Бога, то варто звернутися до тих атрибутивних характеристик Бога, що стосуються політичної сфери. Насамперед це всемогутність, всевладність, всесилля, абсолютна влада-володіння не тільки підлеглими, а Всесвітом загалом. У такому розумінні теократія - це ніщо інше, як абсолютна

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.

деспотія, підкорення ієрарху, виконання волі володаря, наставника, утрата власного "Я", як фізичного, так і духовного.

Окрім цієї абсолютної влади, поняття Бог у будь-яких релігіях і філософських системах має ознаки всеосяжної мудрості, істини та любові. Це влада Логосу, Дао, Природи, Духу, Правди, Мудрості, Софії тощо, це своєрідна теократія-Софія.

У цьому випадку доречно звернутися до атеїстичної спадщини Л. Фейєрбаха, де вказано, що свої кращі якості людина абстрагує, абсолютизує та проєктує на поняття Бог. Але взявши методологічний принцип Л. Фейєрбаха [11, 161] та доповнивши його пізнішим психоаналізом, ми повинні пам'ятати, що людина не лише кращі якості проєктує на Абсолют, а всю себе - у сферу надособистісного. Тобто абстрагуванню підлягає як власна здатність любити, так і бажання абсолютної влади.

Яким чином ми отримуємо два вихідні принципи теократії, які внутрішньо взаємопротилежні за змістом, але ТОТОЖНІ за назвою? Яким чином формується ситуація, де з одного боку теократія - це надмудрий природній Лад, з іншого - абсолютна деспотія?

Бог - відповідник найвищого Блага, влада Бога - це і є влада Блага, таким чином, теократія стає найбільш бажаною формою правління для всіх. Що ж є для людини найвищим благом? Недаремно Бог має атрибут вічності, прагнення вічного щасливого життя - законοмірна потреба й цінність кожної людини. Бог "забезпечує" ці блага своїм "підданам". Парадоксально, але небезпеку для життя людини несе будь-що зовнішнє, інше, "не-Я", тому усунення небезпеки, "Іншого" - першочергове завдання для здобуття блага. Таким чином, власні вороги (дійсні чи вигадані) стають ворогами Бога. Саме тут теократія починає переростати в деспотію, вона стає інструментом, який має усунути "Іншого", забезпечити його недієздатність і, врешті, перетворити "Його" на "Я", тільки тоді "Я" матиме шанс безпечного блага.

У цьому механізмі приховано суть усіх міжконфесійних протистоянь та війн. Певна конфесія (теократія) надає своїм підданам благо (щастя в потойбіччі), а вороги цієї конфесії розглядаються як вороги й супротивники Бога. Агресивність і фанатичність таких протистоянь зумовлена тим, що втрата конфесійності (релігійності, теократії) сприймається людиною як утрата сутнісного "Я", як утрата можливості осягнення Блага. Тому дуже часто екзистенційні потреби особистості, екстропольовані на теократію, спонукають людей до таких дій, що можуть видаватися дивними чи надміру агресивними сторонньому спостерігачеві. Агресивність ця викликана не релігійністю, а глибинно-сутнісним самозахистом; захищаючи "свого Бога" людина вберігає насамперед себе, своє безсмертне сутнісне "Я".

Смерть за віру (за Бога), яка часто є суттєвою мотиваційною матрицею поведінки особистості в теократичних системах, надає людині можливість (що досягається через віру) збереження своєї сутнісної особистості у вічності. Разом із тим убивство невірних тут розглядається як служіння Богові, як моральна досконалість, як складова теократичної системи. Убивство не обов'язково мусить бути фізичним, достатньо проголосити іновірця менш вартісним, грішником, нечесливцем чи виголосити анафему. У цьому випадку важливим є намагання через теократію нівелювати "Іншого", зробити його тотожним "Я".

Разом із тим Бог як Любов, як основа Всього

сущого є благом для всіх, а не для окремих чи обраних. У цьому контексті теократія - це здатність до взаємодії "Я" та "Іншого" без обопільної ліквідації, це взаємодія, що посилює, взаємодія, що дає змогу одночасного Блага для всіх і кожного. Така теократична система на цей момент ще не створена людством, це радше утопія, ніж реальність, саме тому її значно важче описати, ніж теократію-деспотію. Вона відображає сутнісне прагнення людства подолати зло, сформувати таку взаємодію, яка б могла дати людям змогу задовольняти не лише профанні потреби, але й глибинні смислово-екзистенційні запити.

Указана філософсько-світоглядна відмінність між теократією-Софією і теократією-деспотією рідко фіксується дослідниками. Як правило, якщо людина перебуває в межах теократичної системи, вона намагається довести, що така система - вершина досягнення в самоорганізації людства. Якщо поза нею - вона виступає як критик, руйнатор релігійної деспотії та, на жаль, часто ігнорує софійний аспект теократії.

Російський учений Е. Н. Салигін також указує на істотні проблеми при визначенні теократії. Розкриваючи різницю між політичними устроями різних держав, між політичним лідерством релігійних та світських правителів, дослідник виявляє, що теократією називають доволі різні політичні устрої й форми правління, та приходять до висновку: "якщо в державі основні сфери життєдіяльності регулюються нормами релігії, а держава має на меті реалізацію релігійно-правових правил, і на досягнення цієї мети орієнтована робота владних структур, то, незалежно від особливостей взаємовідносин у такій державі духовної й політичної влади вона буде теократичною" [7]. Інакше кажучи, Е. Салигін чітко усвідомив неважливість формальної сторони теократії (папоцезаризм, цезаропапізм, монархія, клірикократія, еклезіократія, виконання світською владою релігійних приписів тощо), але він не диференціює суті світоглядних та морально-релігійних настанов теократії. Софійність та деспотія теократії тут зливаються у формальну релігійність, у нормативно-фіктивні правила й настанови та не розкривають суті екзистенційних проблем суспільства.

Значно ближче до цієї проблематики підходить М. Бердяєв: "Старі теократії - західна (папізм), і східна - (імператорська), зазнали невдачі й розклалися, тому що в них реально не досягалось Царство Боже на землі, а лише зовні символізувалося, формально ознаменовувалося. Теократична держава виродилася в симуляцію священного царства, усе більше й більше втрачаючи свій священний зміст..." [1]. Розглянемо детальніше висловлену тут думку. Західна і Східна частина Римської імперії декларували теократію, а реально втілювали абсолютну владу ієрарха, тотальне підкорення людини володарю, здійснювали цілковиту десуб'єктизацію "Я", перетворюючи людський політичний світ на ідеал послууху, де гріх ототожнюється із не-послухом закону, суспільству чи володарю. Фактично М. Бердяєв константує симулякрність європейської цивілізації, її подвійно-фіктивну функціональність, яку значно пізніше від М. Бердяєва француз Ж. Бодрійяр назве емним словом "симулякр" [2].

Симулякр теократії полягає в декларуванні любові й поваги до людини, але у відсутності вказаного в реальному житті. Цей симулякр радше перетворює людину на ляльку, мертвий манекен, а виконання нормативно-правових настанов релігії

формує не шляхетне суспільство взаємоповаги, а конгломерат рабів, праведних із примусу.

"Первородний гріх" теократії полягає в нерозумінні того, що "Царство Боже не може бути здійснене насильно" (Бердяєв). Виконання моральних приписів через мотивацію СТРАХУ зводить саму моральність до цілковитої фікції. Урешті, спробуємо з'ясувати суть такої моральності.

Поглянемо на ситуацію з позиції підсвідомого та архетипу. Давно відомо (К. Юнг, З. Фрейд), що архетипічно Бог-Володар-Батько (мати, батьки) творять взаємозамінний архетипічний ряд, який однозначно вказує не тільки на те, що первинна влада формується з інституту сім'ї, але також на те, що Благо (ресурсозабезпечення та збереження життя) і Деспотія (повне володіння життям аж до умиртвлення) мають одне владне джерело.

Бог-володар-батько не тільки дає тіло, але й забезпечує його збереження. Подальша проблематика виникає з факту наявності тіла. Формування самосвідомості "Я" відбувається шляхом протиставлення "Іншому". "Я Є" тільки тому, що чітко бачу, де "Я НЕ Є". Тобто "Є ВОНО" (інше, зовнішній світ) - щось "Інше" та протилежне. І хоча задоволення від того, що "Я Є" не має міри й ця радість переповнює всю природу "Я", поряд із цим народжується страх ПЕРЕД НЕБУТТЯМ, перед утратою власного Я, причому ця втрата осяжна, предметно-тілесна та усвідомлювана.

Екзистенціалісти марно вказують на проблему смертності як найсуттєвішу проблему людської самосвідомості й, відповідно, філософії (А. Камю) [3]. Усвідомлення власної фізичної смертності ставить людину в ситуацію абсурду недосяжності Блага. Максимальне благо "Я-є" буде зруйноване невблаганною тілесністю, тому буття Я стає найсильнішою турботою самого "Я про себе". Оскільки небезпека від заперечення проти нашого "Я" фактично йде по всьому фронту зустрічі "Я" і "НЕ Я", то "Я" саме по собі намагається той фронт зустрічі якомога віддалити. Спочатку фізично, потім метафізично. Адже знищити кордон "Я" і "НЕ-Я" означало б утрату "Я", а збереження цього самого кордону знову ж таки загрожує буттю цього самого "Я". Єдиним вирішенням такого конфлікту є максимальне віддалення від життєво важливих центрів, від ядра самого "Я" (експансія).

Здавалось би, такий екстенсивний прийом дійсно віддаляє небезпеку зустрічі з іншим, принаймні залишає простір для маневру, для захисту. Ця зона відчуження на окраїнах мого я хоч і належить "Я", все ж призначена як прикордонна смуга, це зона допустимого впливу "Іншого" на моє "Я", що дасть можливість при експансії "Іншого" змобілізувати всі духовні й фізичні сили задля подолання такої експансії. Чим менші мобілізаційні сили й механізми "Я", тим більший страх і жах перед можливим агресивним випадом Іншого. І тим більша за обсягом має бути прикордонна зона, і тим віддаленіший від ядра "Я" кордон власного "Я" з "НЕ-Я". Це дає можливість, навіть піддавшись ефекту несподіваності, усе ж сконцентруватися й виграти час для відповіді такому агресивному випадові.

Експансивність як властивість самозахисту "Я" покаже нам специфіку формування теократичної (та імперсько-екстенсивної) матриці влади. Бог як джерело найвищого блага має надати безпеку й щастя "Я", тому його влада - це забезпечення існування ("Я Є", "Я-буття", екзистенція) та усунення всіх пе-

решкод і загроз стосовно "Я". Тому суть теократії для "Я" - це усунення й усіх можливих зовнішніх загроз. Цілковите усунення загроз можливе при повному підкоренні світу домінуючому "Я". Тут деспотія - це всього лиш різновид втілення інстинкту самозбереження, і саме тому вона є закономірною формою взаємовідносин між людьми.

Відома традиція Римської імперії ототожнювати Бога та Імператора вказує на те, що прагнення божественності насамперед містить аспект самозбереження Я, а Бог розглядається як найвища влада, що володіє життям і смертю особистості. Очевидно, саме звідси бере свій початок уявлення про благочесність як про послух та гріх як непослух. Тиранія такої "теократії" явна та доволі чітко піддається аналізу.

Значно складніше виявити неявну тиранію, коли особа тирана-імператора-ієрарха підмінюється нормативними правилами поведінки, суспільними установками, формуванням цінностей тощо. Між тим така форма взаємодії між людьми є типовою, саме її описує Е. Фромм у "Втечі від свободи". Втеча від свого сутнісного "Я" - це підкорення Тирану-псевдобогу, купівля життя взамін на послух [12].

Щоб забезпечити своє "Я" від агресивних зазіхань, потрібно планувати та контролювати оточення, найближчі до своїх прикордонних зон території. Фізична територія, простір - один із найсуттєвіших факторів впливу. Фактично тут криється суть поняття зони територіального впливу, зони інтересів тощо, суть яких у маніпуляції Іншим. Ця маніпуляція може бути відвертим загарбанням, а може бути й насправді тонкою маніпулятивною грою, де на знаннях слабкостей іншого, за допомогою моделювання обставин формується значна перевага у взаємодії, що породжує стосунки підлеглості-домінантності на основі переживань і самооцінок окремих "Я".

Така маніпуляція або відверте заперечення іншого "Я" і є суть теократії-деспотії, імперської моделі влади, коренем якої первинно є великий страх та жах, що переростає в істеричний гіпертрофований захист на основі уявлення про себе як захищеного й неповноцінного - у результаті отримуємо звеличення "Я" за рахунок Іншого, його життєвого простору, історичної місії та ресурсу. Вочевидь, такий егоїстичний, спровокований власним страхом інтерес "Я" мусить бути виправданий чимось більш піднесеним, благородним та шляхетним. І таке виправдання знаходиться. Теократія стає тією благородною ширмою, яка прикриває власний страх уселюдськими ідеалами, абсолютною істиною, високою моральністю, декларацією справедливості...

Кожна релігійна структура проголошує, що вона прямує до Бога, до Абсолюту, і в той чи інший спосіб це доводить. Розуміння Абсолюту й Бога є найрізноманітніші, але всі вони зводяться до одного: можливості досягнення абсолютного Блага у вічності. По-суті, це прагнення екзистенційного блаженства, яке, незважаючи на релігійні погляди людей, притаманне всім. І хоч на сьогодні релігія не є такою домінантно-керуючою матрицею, якою була вона ще на початку минулого століття, її впливи на суспільство й окрему особистість ще достатньо серйозні навіть тоді, коли немає явних ознак цього процесу.

Особистісний кінець світу - смерть - є усвідомленою реальністю будь-якої людини. Подолання цього природного екзистенційного страху (за М. Шелером) відбувається через осягнення Духу в собі [13]. Це складний і важкий для людини шлях,

бо проходження через екзистенційний страх і жах, через "долину плачу" (суфізм), через "чорноту серця" (православ'я, ісіхазм) є по-справжньому непростим процесом.

На профанному рівні пройти цей процес узагалі неможливо. У силу того, що більшість людей саме на ньому й функціонує (за А. Маслоу, 95 % людей не зазнавали самоактуалізації й пікових переживань) [5], церковні інститути виробили простішу схему. Істинний Бог є добром: якщо робитимеш добро, будеш винагороджений Богом, якщо ні - будеш покараний. За цією схемою проглядає добротичний патерналізм із суттєвими елементами маніпуляції. Проблема починається там, де необхідно визначити, що таке "добре", дуже швидко критерієм добра стає думка релігійного авторитету. І тоді доброю справою може бути спалення відьми, накладання анафем, знищення невірних, руйнування чужої релігії, десакралізація іновірців тощо. І в такому ракурсі стає видно, що "добре" дуже легко й швидко перетворюється на суттєвий фактор політичного домінування певної церковної структури або держави, яка виступає паралельною ідентичністю.

Для того, щоб узяти на себе можливість визначення критеріїв "добра", а фактично, щоб захопити функцію спрямування й навіть жорсткої детермінації людської поведінки, будь-яка церква доводить свою істинно-Божість (способів доведення дуже багато, починаючи від спадкоємності традиції духовного лідера (рукопокладення від апостолів, спадкоємці чи послідовники Магомета тощо) до суто раціонального доведення істинності власних догм. Це дає змогу як реалізувати претензію на всемогутність (Бог всемогутній), так і на узурпацію Блага (визначення, ЩО є благом, можливість отримання блага тощо).

Одним із надзвичайно потужних маніпулятивно-церковних засобів є принцип послуху. Першочергово звичайно послух стосувався послуху Бога. Тобто людина має слухати Бога в собі й діяти згідно з Його сутністю. У цьому виявляється як максимальна суб'єктність людини, так і її відповідальність за власну дію та здатність до духовної еволюції. Але в реальності цей принцип переродився на послух ієрархові й почав служити десуб'єктизації особи, яка не може визначати власну дію і якій необхідна безпосередня вказівка до дії. За таку дію особа відповідальності не несе, бо це не її дія, але за свій послух вона має бути винагороджена благом від ієрарха.

Така дивна система, коли самодесуб'єктизація (заперечення буття) є одночасно сакралізацією (ствердженням буття) породжує тотальну соціальну шизофренію. За ствердженням італійського онтопсихолога А. Менегетті [6], на цю хворобу хворіють усі, і тільки дуже незначна частина людей виходить із її лежачих. Абсурдом цієї шизофренії є її налаштованість на несвідоме суїцидальне знищення особи.

Шизофренізацію свідомості спостерігають й інші дослідники (С. Кара-Мурза, Е. Фромм) [4, 5]. Е. Фромм уводить у науковий обіг навіть поняття "псевдомислення", суть якого в тому, що думки закладаються індивідові зовні. Люди, що здатні протистояти цій масованій атаці й виробити власне дійсне мислення становлять мізерну меншість (можливо, це і є ті 5 % самоактуалізованих особистостей за А. Маслоу). Указані дослідники вважають цей процес сучасним явищем, а Менегетті - архаїчно-історичним, закладеним ще в священних текстах. Таке ствердження видається більш вагомим. Власне, і Г. Сковорода називав Біблію Змієм, що спокусив ба-

гатьох (радянська пропаганда на цій основі оголошувала Сковороду атеїстом, що абсурдно для кожного, хто читав його твори). У цій фразі виявляється алегоричне твердження, тотожне міркуванням Менегетті й Фромма, тобто Г. Сковорода бачив подвійну структуру Біблії й ту шкоду, що завдає профанне її прочитання [8].

У цьому контексті відомий Мойсеїв декалог, яким так чи інакше послуговуються всі морально-релігійні системи, набуде дещо іншого смислового звучання (прямым шрифтом дано цитату, косим - смислове розуміння, яке до сьогодні є домінуючим). Саме тут закладається суспільна шизофренія, яка руйнує особистість, бо у своєму намаганні йти до Бога (добра, Блага, істини, самоактуалізації), людина йде до страху, самовтечі від відповідальності за свої дії, до звинувачення інших і намагання переконати Бога у своїй досконалоості:

Я Господь, Бог твій. "Хай не буде тобі інших богів, **передо Мною**": *Я твій начальник, я тобою керую, не смій мене ослушатися, роби тільки те, що я сказав, за те, що визнаєш іншого (можновладця, іншу істину) будеш нещадно покараний, (повна десуб'єктизація, повне підпорядкування ієрарху під страхом покарання).*

Як не прикро це визнавати, але образ бога як караючого батога є переважаючим, коли не тотальним. Це викликає ланцюгову реакцію звинувачення, якою колись явню, а зараз більш маніпулятивно користуються церкви. "Дій із благословення Бога" (софійний аспект буття) перетрансформовується в "Не смій діяти без дозволу (благословення) церкви (ієрарха)" (рабство, деспотія, десуб'єктизація). Справа в тому, що ці два твердження прямо ПРОТИ-ЛЕЖНІ за змістом. Якщо перше активізує суб'єктність і звернення людини до кращої частини своєї душі й спонукає її діяти в упевненості-любві та без страху, то друге діє в напрямку десуб'єктизації й перетворює людину в інфантилізовану-бездієву істоту, не здатну до відповідальності дії.

Якщо зняти із заповідей, які є частиною теократичної матриці влади, шизофренію страху й самозаперечення, то вони, *не змінюючись по суті*, суттєво змінять самовідчуття і світогляд людини й будуть мати інший вигляд. Особливо це стосується першої заповіді. Якщо мову веде Бог, то текст: "Нехай не буде тобі інших богів, крім Мене", - можна прочитати як: **"Нехай не буде тобі інших Богів, крім БОГА"**.

Це дуже суттєва зміна, бо вона означає, що людина за Бога має мати повагу-любов-правду в їх божистій іпостасності, що розвиває в людях той невловимий Дух, якого так часто їм бракує. Теза "Бог є Любов" є в усіх релігійних системах. Перверзійні смисли любові як сопливо-жалісливої, плаксивої й стражденної сутності, на жаль, також тотально заповнюють нашу свідомість. Звідси часто йде відмова від любові як від слабкості (особливо в маскулінній свідомості). Любов-як-сила і здатність творити істину і в істині, відкривати правду, можливість здійснювати свою божистість, істинно-людськість, не завжди знаходить адекватне розуміння. Христос показує нам, що навіть під загрозою смерті нема потреби зраджувати своїй божистості, що, власне, і є сутністю любові. Можна сказати, що любов - це власна внутрішня впевненість (сила і здатність) у **можливість реального результативного божистого діяння й творення, що, власне, і становить сутність теократії-Софії**.

Під цим кутом зору декалог звучатиме дещо інакше:

Осердям твоїм є той, хто Є, Творець життя. **Нехай не буде тобі інших Богів крім БОГА.**

Ти є. Коли ти є - ти в БОГОВІ. Живи в істині серця свого. Твори своє життя і знай, що ти його твориш.

Кожна релігійно-теократична система тією чи іншою мірою містить указані маніпулятивно-політичні компоненти. Разом із тим, слід сказати, що кожна з них містить й елемент справжнього пошуку Бога, істинного Духа в людині й без цього компонента наше життя перетворюється на жах взаємонависті та руйнування.

Висновки

Підсумовуючи, можемо сказати, що теократичний світогляд містить у себе дві взаємопротилежні тенденції, у термінах фрейдизму - танатичні та лібідозні. Пошук можливості абсолютного домінування й пошук Софійного смислу, тобто справжній теократизм, - це пробудження Бога в підданих, це збільшення їхньої здатності до суб'єктності, відповідальності й творення Блага, це вибудовування ієрархії саме за принципом можливості творення й пробудження в інших "божистого". Псевдотеократизм - це підпорядкування суспільства на основі псевдоволодіння істиною благодаті, на основі догматичного твердження про власну причетність (і навіть тотожність) до Бога. Це величезної сили маніпулятивна деспотія, яка дуже важко ідентифікується через її самоототожнення з позитивними, божественними, релігійними істинами.

Важливо, щоб суспільство усвідомлювало вказані феномени світогляду, розпізнавало навіть в однаковій термінологічній сітці різницю ціннісних установок, що намагаються впливати на суть людської й суспільної поведінки. Ця "подвійність" теократії є основною проблемою й основною особливістю теократичного світогляду, без розуміння якого суспільству складно буде долати релігійно-теократичні виклики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердяев Н. А. Демократия, социализм и теократия / Н. А. Бердяев [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.philosophy.ru/library/berd/dem.html>.
2. Бодрийяр Жан. Символічний обмін і смерть / Жан Бодрийяр ; [пер. з французької Леоніда Кононовича]. - Львів : Кальварія, 2004. - 376 с.

3. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об Абсурде / А. Камю ; [пер. Руткевича А. М.] // Сумерки богов / [сост. и общ. ред. А. А. Яковлева]. - М. : Политиздат, 1990. - С. 222-319.
4. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. - К. : Ореана, 2006. - 528 с.
5. Маслоу А. Самоактуализация / А. Маслоу [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://gremlinimage.narod.ru/library/maslow1.html>.
6. Менегетти А. Система и личность / А. Менегетти ; [пер. с итальянского]. - СПбФ "Онтопсихология", 2003. - 328 с.
7. Салыгин Е. Н. Теократическое государство / Е. Н. Салыгин [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/Sal/01.php.
8. Сковорода Г. Книжечка, що називається SILENUS ALCIBIADIS, тобто Ікона Алквіадська // Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. - К. : АТ "Обереги", 1994. - (Гарвард. Б-ка давнього українського письменства). - Т.2 : трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. - С. 7-33 ; 480 с.
9. Теократическая идея [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.kmt.nu/~inoe/teocrasy.htm>.
10. Теократія. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Теократия>
11. Фейербах Л. История философии / Л. Фейербах ; [под общ. ред. и со вступит. статей М. М. Григорьяна]. - М. : "Мысль", 1974. - Т. 1. - 544 с.
12. Фромм Э. Иметь или быть. Величие и ограниченность теории Фрейда / Э. Фромм ; [перевод с английского Войскунской Н., Каменкович И., Комаровой Е., Рудневой Е., Сидоровой В., Феединой Е., Хорькова М.] - М. : ООО "Фирма "Издательство АСТ", 2000. - 448 с. - (Классики зарубежной психологии) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.philosophy.ru/library/fromm/haveorbe.html>
13. Шелер М. Положення людини в космосі / Читанка з історії філософії : У 6 кн. / [за ред. Г. І. Волинки]. - К. : Фірма "Довіра", 1993. - Кн. 6. : Зарубіжна філософія ХХ ст. / [за ред. Г. І. Волинки]. - С. 146-151.
14. Экклези́я, экклези́я [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.antmir.ru/html/6/6kklesi8-6kklezi8.html>.
15. Ecclesiocracy is not Theocracy [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://getrad2.blogspot.com/2005/04/ecclesiocracy-is-not-theocracy> - Blessed Economist Thursday, April 05, 2007 Ecclesiocracy is not Theocracy.
16. Theokratie [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://de.wikipedia.org/wiki/Theokratie>.
17. Teokracja [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://pl.wikipedia.org/wiki/Teokracja>.
18. Theocracy [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/wiki/Theocracy>.

H. Dychkovska, I. Tkach

THEOCRACY AS A WORLD OUTLOOK, IDEOLOGY AND THE ORGANIZATION FORM OF SOCIAL-POLITICAL BEING

The phenomenon of forming world outlook theocracy-despotism and theocracy-wisdom is considered. The manipulated and power-dominant theocracy tendencies are shown. The forming mechanisms of social world outlook basing on the theocracy priorities are exposed.

Key words: theocracy, despotism, power, dominant, wisdom, God, world outlook, society.

© Г. Дичковська, І. Ткач
Надійшла до редакції 21.07.2009

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.